

Hun utstråler varme og styrke. Gynekologen Bergljot Holm Årstad er kvinnesaksforkjemper, politiker og tropemedisiner. – Jeg liker å bruke meg selv, sier hun enkelt.

Intervjuet: Bergljot Holm Årstad

Valkyrjen

– Jeg er vant til at folk lytter til meg. De følger rådene mine også. Til og med sønnene mine gjør det, sier Bergljot Holm Årstad idet vi bestiller smørbrød. «Shukran,» smiler hun til servitøren. For sikkerhets skyld. Han ser nemlig ut som om han kan være fra Midtøsten, og hva er da høfligere enn å takke på arabisk? Bergljot Holm Årstad heller i nytrukket te til oss begge før jeg kommer så langt som til å by henne noe. Den nyslåtte pensjonisten og gynekologen har rukket å runde 70 år, men ser ingen grunn til å senke tempoet.

– Jeg ser hva folk trenger, forstår du. Siden det går så greit for meg å ordne opp, så gjør jeg ofte det. Jeg håper du ikke blir irritert.

– Irritert?

– Ja, det hender jeg overtar styringen. «Du har vært så grei, du, mor,» sa en av sønnene mine i talen til meg da jeg fylte 60. «Du sa vi kunne bli hva vi ville, bare vi ble akademikere.»

– Hva arbeider barna dine med?

– En er religionshistoriker, en er psykolog og en er kjemiker.

Veien til Lambarene

Det var ikke like opplagt at Bergljot Holm Årstad selv skulle ta en lang utdanning. Av faren, som var professor i odontologi, lærte hun at kvinnens plass var i hjemmet. Jentungen måtte fylle 16 før hun møtte en yrkesaktiv kvinne – det var moren til kjæresten.

– Begge foreldrene til kjæresten min var leger. I hjemmet deres vanket Karl Evang og andre store personligheter i norsk medisin. Der fikk jeg den inspirasjonen jeg behøvde. Jeg bestemte meg for å dra til Lambarene.

– Til Albert Schweitzer, legen som fikk Nobels fredspris i 1952?

– Ja, bekrefter Bergljot Holm Årstad. – Portrettet hans hang over sengen min. For å kunne studere medisin gikk jeg til Lånekassen og gråt.

– Hvorfor det?

– Den gang fikk ikke barn av bedrestilte støtte fra Lånekassen. Far ville ikke gi meg en krone. Heldigvis fikk jeg et lite lån. Resten av pengene jeg trengte, tjente jeg ved å jobbe i bank. Så stakk jeg av!

– Hva gjorde du?

– Jeg stakk hjemmefra! Jeg sa ikke adjø engang. Jeg dro til Groningen i Nederland. – Hadde du ikke dårlig samvittighet over å forlate foreldrene dine?

– Ikke i det hele tatt. Det var en deilig følelse.

Den støtten jeg fikk fra min kjærestes mor var uvurderlig, legger hun til. – Senere i livet har jeg gjort det samme for en annen ung jente som ville studere medisin, men som ikke fikk lov hjemme. «Reis,» sa jeg. Nå har hun en doktorgrad i medisin. Hun måtte love meg at hvis en annen kvinne noen gang skulle henvende seg til henne i et liknende ærend, vil hun gjøre det samme for henne.

– En god sirkel er startet.

– Nettopp. Vi må hjelpe hverandre og gi videre det vi selv har fått.

Fødte og gikk visitt

Bergljot Holm Årstad var ikke ferdig med utdanningen i Groningen da Albert Schweitzer døde. Likevel tok hun videreutdanning i tropemedisin i Amsterdam etter studiet og fortsatte deretter med fire måneders intensiv opplæring i tropekirurgi ved diakonissesykehuset i Breda sør for Amsterdam. Etterpå dro hun til Liberia på vestkysten av Afrika.

– Første arbeidsdag måtte jeg dra hjem til en 32 år gammel engelskmann som var blitt skutt i brystet. Han lå i en blodpøl på gulvet mens to små unger løp rundt. Kona var ikke hjemme. Jeg utførte torakotomi for å forsøke å stoppe blødningen, men livet sto ikke til å redde.

I de neste 18 månedene behandlet Bergljot Holm Årstad tropesykdommer som lepra, kopper og tuberkulose. Mange sykdommer krevde kompliserte kirurgiske inngrep. Den unge legen åpnet leverabscesser

og utførte sin første og eneste mastektomi hos en kvinne med en stor kreftsvulst.

– Ett år senere så jeg henne igjen og kjente straks igjen arret etter operasjonen. Jeg overtalte henne til å bli med for å ta et røntgenbilde. Da hun kom inn i det mørke rommet, ble hun så redd at hun hoppet ut av vinduet.

For å lære flere kirurgiske teknikker dro Holm Årstad hjem til Lillehammer og ble den første kvinnelige assistentlegen ved kirurgisk avdeling ved sykehuset der. Samtidig meldte hun seg på kurs for å få lisens som norsk lege. Det ble det tre barn av.

Underveis utdannet hun seg til gynekolog. Hun fødte på avdelingen der hun jobbet. Dagen etter gikk hun visitt.

De kryssende hensyns relative intensitet

Så flyttet Bergljot Holm Årstad til Oslo og ble en av Tordenskiolds soldater – for det ble de kalt, assistentlegene som flyttet rundt fra sykehus til sykehus i hovedstaden.

– Hvem kjempet du for?

– Kvinnene selvfølgelig. I 1970-årene handlet det om retten til fri abort. Vi var mange som arbeidet for saken. Kvinnegruppen som jeg var aktiv i, hadde blant annet et nært og godt samarbeid med professor Berthold Grünfeld. Sammen med tre andre kvinnelige leger leverte jeg et privat lovforslag. Dersom en kvinne ble uønsket gravid og mannen ville ta ansvaret for barnet, skulle han få det, foreslo vi. Hvis ikke, skulle kvinnen få innvilget abort. Vi regnet ikke med at mennene ville ta det ansvaret.

– Hvordan gikk det?

– Lovforslaget gikk ikke igjennom.

Til min overraskelse hørte jeg et par år senere om en mann som havnet i nettopp denne situasjonen. Han ønsket å beholde barnet. Kvinnen ville ikke bære fosteret frem, og hun tok abort. Det var tankevekkende.

Sammen med Else Michelet skrev hun også en brosjyre for fri abort. – Reiulf Steen ga oss penger til å få den trykt.

Bergljot Holm Årstad

Født 30. mai 1936 i Oslo

- Cand.med. Nederland 1965
- Spesialist i gynekologi 1979
- Master of health administration 1987
- Leder Norsk Forum for Helseadministrasjon 1987–90
- Nestformann Norske kvinnelige legers forening 1975–84

Foto Kari Tveito

Det var en periode med mye politisk aktivitet, og Bergljot Holm Årstad engasjerte seg i en rekke saker. – Vi dannet en tverrpolitisk kvinnegruppe av akademikere. Jeg arbeidet blant andre sammen med en prest. Vi hadde mange interessante diskusjoner i gruppene – og vi utrettet mye. På et tidspunkt ønsket jeg også å engasjere meg i rikspolitikken. Jeg ble advart om at politikken ville komme til å ta all min tid. Da trakk jeg meg. I stedet har jeg engasjert meg i frivillige organisasjoner som for eksempel Leger mot atomvåpen.

Holm Årstad gikk med kvinne-merket på legefrakken. Pasientene elsket henne for det. De mannlige sjefene var ikke like fornøyd.

– Hvordan ble du så opprørsk?

– Jeg protesterer ikke for å protestere.

Sak er det viktigste for meg. Det finnes noe som heter de kryssende hensyns relative intensitet. Hvis man bare er intens nok, så gir folk seg.

– Synes du det er greit med slik bruk av makt?

– Å ja. Hvis det er noe jeg vil, så.

Vaksinasjon mot religion

Bergljot Holm Årstad vokste riktignok ikke opp i Villa Villekulla, men i Malmö, der hennes far hadde et professorat. Men i likhet med Pippi bruker hun kjempekreftene sine til å hjelpe de svake i samfunnet. Fortsatt med de røde strømpene på. Nå for tiden banker hjertet ekstra varmt for det palestinske folk og for palestinske kvinner især.

– Er du opptatt av Palestina fordi du er venstre-radikal?

– Nei. Faktisk startet mitt engasjement i Midtøsten med en rekke reiser til Israel, og jeg anså meg som israelsvenn. Jeg ville at guttene mine skulle lære om alle verdens religioner. Et besøk på Golgata var en del av vaksinasjonsprogrammet.

– Mot hva?

– Mot kristendom!

– Hva behager?

– Bibelen forteller om historiske realite-

ter, og det ville jeg vise guttene. Det behøver ikke være mer mystisk enn som så. Jeg tror at mennesker trenger å tro på en gud fordi de har behov for trygghet. Jeg trenger ikke religion, for jeg aksepterer kaos.

– Trenger du noe som helst?

– Jeg trenger å arbeide. Hele livet har jeg hatt en enorm glede av å arbeide. Jeg husker jeg måtte bite meg i leppen da en mannlig student på Rikshospitalet sa nei til å bli med meg på en usedvanlig spennende operasjon fordi han skulle hente barn i barnehagen. Jeg ville ha organisert det slik at jeg kunne ha blitt med.

Internasjonalt arbeid

– I år 2000 meldte jeg meg inn i Palestina-komiteen. To år senere var jeg på mitt første oppdrag på Vestbredden.

Sammen med to sykepleiere dro gynekologen til landsbyen Biddo. – Besøket ble annonsert i aftenrope fra minareten. Det ble gjort av hensyn til vår sikkerhet, ellers kunne noen tro at vi var jødiske bosettere. Neste morgen sto hundrevis av kvinner i kø utenfor kontoret.

– Hva ville de?

– De ville ha spiral.

På det lokale legekontoret var det ingen prevensjonsmidler tilgjengelig. Bergljot Holm Årstad tok apostlenes hester fatt, i 40 varmegrader, og gikk flere kilometer for å be om hjelp fra FN. Neste morgen kunne en flau engelskmann i FN-uniform levere en diger svart pose full av spiraler, kondomer og p-piller.

Bergljot Holm Årstad har en ro som virker betryggende på andre. Kolleger trekker frem hennes mot og hennes varme hjerte. Omsorgsperiferien er blitt videre og videre med årene.

– Jeg forstår ikke at ikke norske leger er mer engasjert i internasjonalt arbeid. «Du skal ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv,» sa Arnulf Øverland. Hans valgspår har jeg gjort til mitt moralske imperativ, forteller hun.

Motorsykkel og flysertifikat

– Du har ikke spurt meg om jeg har noen hobbyer, minner Holm Årstad meg på da vi skal gå.

– Nei, det er sant. Har du det?

– Ja, jeg kjører motorsykkel. Dessuten har jeg flysertifikat. Hun lærte seg å fly da hun var 58 år. Hun ville vise at også voksne kvinner kan lære seg nye ferdigheter.

– Nå er jeg mest glad i å kjøre motorsykkel sammen med sønnene mine, gjerne i utlandet. Hun er klar for nye eventyr, kan-skje med Leger Uten Grenser, har meldt seg som frivillig og er klar til å bli sendt ut i felten.

– Du er vågal. Er det noe du angrer på at du har gjort?

– «Den som inte har vett att fara villse, får inte se mycket,» sier svenskene. Jeg vil heller ha et rikt enn et feilfritt liv. Nå er jeg heldigvis så gammel at jeg ikke behøver å være redd for å dø. Da kan jeg ta flere sjanser.

– Når skal du skrive din selvbiografi?

– Jeg vet ikke. Mor mente at jeg burde skrive ned alle historiene mine.

Bergljot Holm Årstad har vært aktiv skribent i mange år, blant annet i Klassekampen og i tidsskriftet *Foreldre & Barn*. Boken *Svangerskap og spedbarn* skrev hun sammen med Åse Gruda Skard. Snart tar hun nok pennen fatt igjen. Hun har bare ikke tid akkurat nå. Selv om hun i høst avsluttet den private klinikken hun har drevet på Bekkelaget i mange år ved siden av full overlegestilling, er hun ikke arbeidsledig. Nå skal hun begynne som overlegevikar ved rusmiddeletaten i Oslo, i et somatisk lavterskeltilbud for narkomane.

Kari Tveito

kari.tveito@lds.no

Lovisenberg Diagonale Sykehus